

3.

Döbrentei iránt érzett barátságának hű kifejezésén kívül a következő levél tükrözi az ifjú Wesselényi friss természetérzését, természetszeretét, s megvilágítja az akkori erdélyi társas-élet egyik jellemző epizódját is. Íme, a rövid levél:

Döbrentei Gábornak örök barátságot Wesselényi Miklós

Már a Nap ifju sugarai fejtegetik az el holt föld hideg kebléből a sokat ígérő tsirákat s örömmel tölti el a Szántóvetőt egy egy Patsirta tavaszt jelentő bájos éneke s én ezen örömeket nem érezhetem társaságod által betesítve. Kolosvárt ezen boldogságokat nem használhatom s még is jelenléted s társaságod mely boldog nappá teszi nekem 22-két Aprilisnak midőn egymást újra látni fogjuk. Kolosvárt ezen a Napokon az az 23 és 24-dik a Gubernator Neve Napjáért Pompa innep leszsz, a Theatrum is ugy gondolom készül ezen Napra. A Gubernatornál bizonyosan Vocal s Instrumental Concert leszsz: én most itten a természet szép énekesseit tudá-lom, majd meglátom, hogy bájolóbbak lesznek é a mesterségesek. Sibó 1813 Martznak 31-dikén.

4.

E levél talán legértékesebb s legérdekesebb valamennyi közül, mert Wesselényi meleg emberségét s a majdani reformpolitikuskak a jobbágyors megváltoztatására irányuló mély indítékait juttatja kifejezésre. Emellett bemutatja a minden jó és nemes ügy iránt lelkesedő széplelkű ifjút is. A levél így hangzik:

Döbrentei Gábor Urnak szives idvezletét
Wesselényi Miklós

Utolsó Leveledre, mely oly sok jóknak volt tisztos nevekkel (tele), nem válaszoltam s azoknak szivességeket meg nem köszöntem, azt remélvén, hogy én magam meg tehetem: de az ut járhatatlansága ide rekesztett. Gondolom, hogy azt fogod erre mondani, mely hév barátság! mely határtalanul tanulni való kívánás! melyet egy esőzés meg hűthet s a sár meg gátolhat: méltán vádolhatnál ezzel ha tsak rajtam függne bé menetelünk; ah, így a barátság szárnyán repülnek ölelésedre s mitsoda akadáj volna az, melyet el ne tudnék háritani: de ezt környülál-lásom meg nem engedi. Mi itten ugy vagyunk, hogy rész szerént a mi portékáinkkal, rész szerént élelmünkre szükséges dolgokkal (mert ezeket kéntelenek vagyunk innen vitetni) leg alább tiz szekeret kénék bé küldentünk, ebben a ki beszélhetetlen rossz utban, melyben szinte el kerülhetetlen a marhák meg nyomorodása s mitsoda örömtöt érezhetnének együtt kebleinkben mely a szegény, a mi Házánkban fájdalom! oly nagyon el nyomattatott emberek átkával volna meg undokitva. (Célzás a jobbágyi „fuvarozó”-szolgáltatásokra. — M.)

Tudosits Barátom hogy létetekről időtöltésetekről, társaságtokról hogy élhessek leg alább képzetemben közöttetek ird meg foglalatosságokat s a Muzeum állapotját. Én, miolta el váltunk, semmit sem dolgoztam, mert napról napra jobban érzem, mely lehetetlen légyen forrás nélkül meríteni a forrást meg szerezni igyekszem tehát. Vidám innepeket s boldog ujj esztendőt kívánok. Nem sokára reméllem látni foglak és addig is Lajost ölelem, te pedig ély szerencsésen. Sibó 20-dik December 1813.

Elmulaszthatatlan képzettársítás, hogy egy év múlva *erről az ifjúról* fogja írni a költő Berzsenyi — ahogy maga mondja: „divináló lélekkel”:

Mint az egekbe merült Aetnának az alja virányos
'S a' tetején örökös tűzörvény 's aetheri fagy kiúzd:
Arczaidat derülő tavaszod' szép hajnala festi,
Jég fedi homlokodat's láng csap ki komoly szemeidből. — —
Erdély! mennyköveid forrnak bent, esküszöm, áldozz!

Baumgarten Sándor

(Róma)

SZÉCHENYI ISTVÁN LEVELE MÉSZÁROS LÁZÁRHOZ

A múlt században élt Giuseppe Campori (1821—1887) marchese emlékét megőrzik tanulmányai — legtöbbször az Este-dinasztia történetének szentelte — és megőrkítí autográf-ügyűjteménye, amelyet a modenai Biblioteca Estense-nek hagyományozott.

Az állítólag százezernyi kézirat némelyikén magyar név ékeskedik: Liszté, Markóé, Telekié, Reviczkyé, Apponyié... Mi a közlésre legérdemesebbnek Széchenyi István néhány sorát

tartjuk, amelyek tanúsítják, hogy az Akadémia alapítója mindvégig szíven viselte az intézmény sorsát. Olvassuk levelét:

Különösen tisztelt Honfitársam!

Addig is, míg Önnek hivatalos tudositásomat beküldeni szerencsém leend, ezennel sietek jelenteni, hogy a magyar Akadémia mai nagy gyűlésében Ön köz akarattal az érintett társaság levelező tagjával megválasztaték.

Noha társulatunk kétségtelenül erősebben meg van e választás által tisztelve, mint Ön, azért mégis remélem, nyájas hangulattal fogadandja köz hazafiui tiszteletünk ezen egyhangu bebizonyítását, melyhez képest őszinte hálánkat kívánánk bemutatni, hogy Ön nemes lelkületénél fogva, mint közönségesen tudva van, annyira meg tudá becsülni a magyar nevért külföldön.

Tartsa Önt egészségsben, erőben az egek Ura, és ne hagyja hazafiui pályáján csüggedni soha; minket pedig rokonlelkű honfitársait méltasson ezentul is szíves hajlamára.

Legvalódibb tisztelettel vagyok Ön barátja, szolgálja

Széchenyi István

Pest, decemb. 24 1844

A címzés, a kissé régimódiásan megduplázott „úrral”: A Monsieur / Monsieur Lázár de Mészáros / Major dans l'armée de Sa M. I. R. et A. / Lodi / en Italie

Az olasz városkában szolgáló őrnagy azonos a 48-as kormány hadügyminiszterével. De hogyan került a levél Campori tulajdonába? Mi úgy véljük, hogy Mészáros sokáig ereikyeként őrizte, majd a bujdosás napjaiban kénytelen volt attól néhány garasért megválni.

Beke Albert

GYULAI PÁL ÖREGKORI KIADATLAN LEVELEI

Az alábbiakban közreadandó tizennyolc darab öregkori Gyulai-levél öt címzetthez íródott: Gyulai Antóniához, azaz Gyulai hűgához, aztán ennek két fiához: Földesi Ödön szombathelyi MÁV főfelügyelőhöz és Földes István kolozsvári kereskedőhöz, továbbá Gyulai Antónia lányának, Földesi Idának férjéhez: Vásárhelyi Boldizsár deési református püspöki vikáriushoz. A levelek keltezési időpontja 1893 és 1905 közé esik, s szervesen egészíti ki ezt a családi levélkötetet Gyulai feleségének, Szendrey Marinak egy, sógornőjéhez, Gyulai Antóniához intézett, keltezetlen levele. Közleményünkben tehát összesen tizenkét családi s hat más természetű levelet publikálunk. Ez utóbbiak között van egy 1860-ból származó nyugta és öt darab — 1879 és 1898 között íródott — Márki Sándornak címzett levél.

E levelek értékét nagyban emeli, hogy Gyulai eddig kiadott levelezés-kötete 1867-tel lezárul, s így az 1867 utáni levelek még többnyire szétszórva kallódnak. A Somogyi Sándor által kiadott kötet¹ maga után kívánja az 1867 és 1909 közötti levelek kötetét is, s ennek a valamikori kiadásra kerülő kötetnek az előmunkálatait szeretnénk megkönnyíteni, a levelekhez fűzött alábbi magyarázó jegyzetekkel. Annál is inkább fontos ez, mert — amint az köztudomású — Papp Ferenc Gyulai-életrajzában² is éppen a második kötet az elnagyoltabb, a hiányosabb, vagyis az a kötet, amely Gyulai életének azzal a korszakával foglalkozik, amelyben ezek a levelek íródtak, s amelyek Gyulai Antóniának három — ma is élő — unokájától kerültek napfényre.

I.

A családi levelek alaposabb megértéséhez tudnunk kell, hogy Gyulai Antóniának az 1856. március 24-én, Földesi Sándor kolozsvári városi tisztviselővel kötött házasságából³ hét gyermeke gyülett: négy fiú és három lány. Név szerint: Ida, Mária, Erzsébet, Sándor, István, Ödön és a fiatalon — még 17 éves korában — meghalt Gyula. Nos, az itt közölt családi levelek részben Gyulai Antóniához, részben pedig ennek a gyermekeihez íródtak, akik sehogy sem

¹ Gyulai Pál Levelezése 1843-tól 1867-ig. Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta SOMOGYI Sándor. A magyar irodalomtörténetírás forrásai 4. Bp. 1961.

² PAPP Ferenc: Gyulai Pál. 1–2. köt. Bp. 1935, 1941.

³ Az esküvő évének, hónapjának és napjának adatát, a kolozsvári unitárius egyház anyakönyvéből közli PAPP Ferenc: I. köt. 485.